

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 343.4(477)(048)

Дудоров О. О. – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з правових та організаційно-тактичних проблем оперативно-розшукової діяльності Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, м. Сєвєродонецьк

РОЛЬ ЗАКОНУ УКРАЇНИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЛЕЖНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СФЕРИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Рец. на кн.: Кримінально-правова охорона соціального та пенсійного страхування : монографія / В. С. Кошевський, П. А. Воробей, А. В. Савченко, О. О. Семенюк, О. Г. Колб. – Київ : Юрінком Інтер, 2017. – 152 с.

Відповідно до Конституції України, усі громадяни мають право на соціальний захист, що передбачає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках. Вказане право гарантоване загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій та інших джерел соціального забезпечення. У ч. 3 ст. 46 Основного Закону визначено, що пенсії та інші види соціальних виплат і допомоги, які постають основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий за прожитковий мінімум.

На сучасному етапі реалізація соціальної функції в Україні ускладнена через погіршення демографічної ситуації та масштабну тінізацію економіки. Фахівці наводять різні показники, що характеризують масштаби цього економічного явища (до 60 %). Згідно з поданою керівництвом держави інформацією,

щомісячні тіньові зарплати, з яких не сплачено страхові внески, становлять понад 20 млрд грн, а 70–80 % бізнесменів частково або повністю виплачують працівникам заробітну плату «у конвертах». Так, для значної частини працездатного населення України саме тіньова економіка є сферою трудової діяльності і, відповідно, джерелом матеріального благополуччя. Кримінологи вказують на виникнення цілої верстви «вимушених підприємців», а також на виконання незареєстрованим сектором ринку праці функції соціального амортизатора. Останніми роками держава застосовує досить непопулярні і жорсткі заходи, що спрямовані на легалізацію фонду оплати праці, які не забезпечують належних результатів через міжгалузеву неузгодженість і відсутність наукового запровадження.

За ст. 212¹ Кримінального кодексу (КК) України, що передбачає відповідальність за ухилення від сплати соціальних внесків, а проблематика якої безпосередньо стосується дефіциту Пенсійного фонду України, у 2015 році було засуджено лише п'ять осіб, а в 2016 році – жодної*.

Таким чином, кримінально-правова наука повинна розробити шляхи вдосконалення та підвищення ефективності закріпленої в ст. 212¹ КК України заборони, покликаної забезпечувати формування дохідної частини системи загальнообов'язкового державного соціального страхування і тісно пов'язаної з українським нестабільним регулятивним законодавством. Однак законодавча «глихоманка» стосовно адміністрування соціальних внесків не сприяє ні з'ясуванню меж поведінки, яку вважають злочинною (за ст. 212¹ КК України), ні забезпеченню однаковості відповідної правозастосовної практики, ні визначенню перспектив цієї кримінально-правової заборони.

Позбавлений казуїстики підхід окремих зарубіжних законодавців, які визначають відповідальність за ухилення від сплати податків і соціальних платежів у межах однієї кримінально-правової норми, не можна узгодити із реалізованим у межах КК України висновком про соціально-правову зумовленість виокремлення кримінально-правової заборони ухилення від сплати страхових внесків, покликаної охороняти

---

* Стан здійснення судочинства в Україні в 2016 році (статистичні дані Державної судової адміністрації України, вищих спеціалізованих судів, Верховного Суду України). Київ : ВСУ, 2017. С. 53–54.

відмінну від сфери оподаткування систему загальнообов'язкового соціального страхування.

Окрім цього, описуючи ознаки складу злочину «ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності за цей злочин, законодавець фактично відтворив відповідні характеристики ухилення від сплати податків і зборів, караного за ст. 212 КК України. Аргументовано та кваліфіковано визначити, наскільки доречним є такий варіант оптимізації кримінального законодавства, а також встановити можливі способи його подальшого вдосконалення можна лише за результатами повноцінного монографічного дослідження. Воно має містити вивчення генези кримінальної відповідальності за ухилення від сплати страхових внесків в Україні, аналіз відповідного світового досвіду, поглиблений аналіз основного і кваліфікованих складів злочину, передбаченого ст. 212¹ КК України, та спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності в разі його вчинення.

Усі вищевказані складові наявні в монографії «Кримінально-правова охорона соціального та пенсійного страхування», написаній колективом науковців із Національної академії внутрішніх справ (В. С. Кошевський, П. А. Воробей, А. В. Савченко, О. О. Семенюк, О. Г. Колб).

Достовірність й обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у рецензованій праці, забезпечує логіка викладення матеріалу, широта та різноманітність опрацьованої джерельної бази, використання різноманітних методів наукового пізнання і ведення коректної полеміки.

Проблематику кримінальної відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності традиційно вважають однією з найскладніших у контексті Особливої частини кримінального права України, зокрема через чітко виражену та вимушену бланкетність диспозицій відповідних кримінально-правових заборон. Автори монографії поглиблено вивчили численні нормативно-правові акти з різних галузей регулятивного (соціального, фінансового, трудового, цивільного тощо) законодавства, завдяки чому змогли на високому теоретичному рівні визначити специфіку його взаємодії з кримінально-

правовими приписами. З огляду на це, зазначена наукова праця значною мірою набула якості повноцінного міждисциплінарного дослідження, що буде цікавим і корисним не лише для фахівців у галузі кримінального права. Зміст монографії передбачає, що для кваліфікованого розв'язання проблем, пов'язаних із кримінально-правовим забезпеченням охорони системи загальнообов'язкового державного соціального страхування необхідним постає об'єднання зусиль фахівців із різних галузей права (передусім кримінального і фінансового).

Текст рецензованого наукового доробку містить численні посилання на матеріали конкретних кримінальних проваджень, яким надано кваліфіковану оцінку і за допомогою яких вдало проілюстровано законодавчі й теоретичні положення.

Послідовність викладення матеріалу є логічною та усталеною для наукових робіт, що присвячені аспектам Особливої частини кримінального права. Належну фундаментальність монографічного дослідження забезпечила наявність підрозділів 1.2 і 1.3, де описано генезу вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність за ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування і вивчено світовий досвід кримінально-правової протидії ухиленню від сплати страхових внесків.

Доречними є міркування авторів рецензованої праці про:

– неправильність ототожнення відносин щодо наповнення фондів соціального страхування і відносин, пов'язаних зі сплатою страхових внесків, та посягання злочину, передбаченого ст. 212¹ КК України, на відносини іншого виду;

– безпідставність визнання ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування триваючим злочином і можливість вчинення цього діяння у формі продовжуваного злочину;

– визнання суб'єктом злочину, передбаченого ст. 212¹ КК України, зокрема членів сім'ї фізичної особи – підприємця, які разом з ним здійснюють підприємницьку діяльність, отримують частину доходу, однак не перебувають з ним у трудових або цивільно-правових відносинах, або осіб, які не належать до кола тих, хто підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню, проте добровільно виявив бажання взяти участь у

солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

– можливість вчинення аналізованого злочину як з прямим, так і з непрямим умислом;

– можливість інкримінування ст. 367 КК України «Службова недбалість» службовим особам, які не сплатили страхові внески через необережність;

– правильність кваліфікації ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, поєднаного з підробленням і використанням підробленого документа, за сукупністю злочинів, передбачених ст. 212¹ і ст. 366 (ст. 358 КК України);

– доцільність розширення змісту спеціального рецидиву як особливо кваліфікуючої ознаки злочину, передбаченого ст. 212¹ КК України, за рахунок непогашеної судимості за умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);

– необхідність упровадження світового досвіду до законодавства про кримінальну відповідальність України для ефективної протидії злочинності.

У рецензованій праці подано чимало цікавих думок та ідей. Звісно, не всі наведені в ній положення є однозначними та беззаперечними, однак наявність розбіжностей у підходах до вирішення непростих кримінально-правових питань для науки є цілком нормальним. Деякі зі сформульованих у монографії «Кримінально-правова охорона соціального та пенсійного страхування» пропозицій мають дискусійний характер, проте це в жодному разі не применшує значення та якості наукового доробку. Окрім цього, всі ініційовані авторами законодавчі новели заслуговують на поглиблений науковий аналіз, подальше обговорення та частково є приводом для дискусії. Корисним для поліпшення якості праці було б опрацювання наукової кваліфікаційної праці Д. Ю. Степаненка «Кримінальна відповідальність за ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», що присвячена зазначеній проблематиці.

Отже, монографія «Кримінально-правова охорона соціального та пенсійного страхування» є якісним і важливим дослідженням як для розвитку доктрини кримінального права,

так і для потреб практичної діяльності правоохоронних органів. Вона неодмінно посяде чільне місце в скарбниці вітчизняної юриспруденції, а її автори продовжуватимуть працювати у цій сфері та презентуватимуть результати нових творчих розвідок.

Рецензія надійшла до редколегії 28.11.2017

Dudorov O. – *Doctor of Law, Professor, Leading Researcher Fellow of the Research Laboratory on Legal, Organizational and Tactical Problems of Operative and Investigative Activity of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E. O. Didorenko, Sievierodonetsk, Ukraine*

The Role of the Ukraine's Law on Criminal Liability in Provision of Necessary Functioning of the Social Security

Review of the book: Criminal Law Protection of Social and Pension Insurance : Monograph / V. Koshevskiy, P. Vorobei, A. Savchenko, O. Semeniuk, O. Kolb. – Kyiv : Yurinkom Inter, 2017. – 152 p.